

Anihilarea unei sărbători, „făurirea” unei festivități. Sărbătorile de iarnă reflectate în presa vremii (1945-1989)

Ozana Cucu-Oancea

Institutul de Sociologie, Academia Română

Ca orice regim politic totalitar regimul comunist din România, în ciuda denumirii pe care a purtat-o, a dus o muncă susținută de distrugere a comuniunii sociale și spirituale a poporului român.

Între anii 1947 și 1990, în România, regimul comunist a încercat să elimine treptat, cel puțin din viața publică, sărbătorile și simbolurile religioase și să creeze un nou tip de „sărbătoare” complet desacralizată, având o tentă politică mai mult sau mai puțin evidentă. Sărbătoarea-festivitate, întâlnită de cele mai multe ori sub denumirea de serbare, a avut menirea schimbării centrului de greutate de la trăirea spirituală maximă a sărbătorii la golul spiritual al serbării, de la comuniune la simpla alăturare a indivizilor, de la ritualul sacru la spectacolul profan.

Mass-media reprezentate în acea vreme cel mai puternic de presă și, în mod special, de presa de partid, a, constituit unul dintre principalele mijloace de răspândire a „noilor simboluri” socialiste ce trebuiau asimilate cât mai repede și cât mai complet de către populație. Studiul întreprins pe colecția ziarului Scânteia (1945-1989), organul Partidului Muncitoresc Român și, mai apoi, al Partidului Comunist Român, va fi deosebit de elocvent în acest sens, surprinzând pas cu pas metodele folosite de către regim pentru manipularea vieții spirituale a oamenilor aflați sub stăpânirea sa.

Introducere

Datorită funcțiilor deosebite pe care le-a îndeplinit de-a lungul timpului, sărbătoarea a reprezentat ținta a numeroase regimuri, care, odată ce au conștientizat puterea neasemuită a armelor spiritualului, au încercat să se impună prin manipularea acestor forme identitare ale popoarelor.

Unul dintre regimurile care au folosit ca mijloc de dominare, pe lângă strategiile politico-economice directe, și această tactică de deturnare spirituală a fost regimul comunist. Ca orice regim politic totalitar ce dorește manipularea poporului pe care îl conduce, regimul comunist din România, în ciuda denumirii pe care a purtat-o, a dus o muncă susținută de

distrugere a comuniunii sociale și spirituale a poporului român. Mijloacele imaginare și utilizate de sistemul comunist din România în procesul creării „omului nou” nu au fost însă inedite, ci mai degrabă tradiționale, proprii oricărui regim de sorginte marxistă.

Orice regim politic ofensiv din istoria omenirii a înțeles că metoda cea mai eficientă de a subjuga un popor trebuie să aibă în vedere nu numai distrugerea sistemului tradițional de sărbători și simbolurile specifice acestuia, ci și imediata sa înlocuire cu un sistem nou, construit, de cele mai multe ori, pe structura celui vechi, dar investit cu semnificații complet diferite, în general, opuse, menit a servi cât mai bine noii ideologii.

Între anii 1947-1990, toate țările fostului bloc comunist au suferit astfel de mutilări spirituale, luându-se drept model, cel puțin la început, ideologia politico-culturală de la Moscova. Ideologia sovietică era clară: „Credințele religioase otrăvesc conștiința oamenilor, paralizază voința lor, îi împiedică pe aceia care se află sub stăpânirea lor să devină constructori activi ai comunismului, vajnici apărători ai patriei lor” (Sidorov, 1960, 7). În consecință, „sărbătorile religioase sunt în contradicție cu concepția comunistă despre lume, cu modul de viață al oamenilor sovietici, cu morala comunistă, [ele întărend] în mintea credincioșilor convingerea falsă că societatea comunistă poate fi construită nu numai prin luptă și muncă, ci și cu ajutorul lui Dumnezeu, adresându-i rugăciuni” (Sidorov, 1960, 7).

Campania de anihilare și aplatizare spirituală, dirijată de la Moscova, a cuprins așadar, într-un mod mai mult sau mai puțin agresiv, toate țările comuniste din Estul Europei. În Bulgaria, de exemplu, lupta împotriva „vechilor tradiții” a avut o tentă politică foarte pronunțată. În acest

sens, poporul bulgar a fost poate mai puternic traumatizat de noile directive de la Moscova decât a fost poporul român. Cel dintâi s-a aflat neputincios în fața unei serii nesfârșite de decizii, decrete și rezoluții aberante, prin care s-a urmărit ștergerea grabnică și definitivă a urmelor lăsate în conștiința poporului de mult-hulitul regim burghezo-moșieresc. Decizia Secretariatului Comitetului Central al PCB, din anul 1966, privind introducerea și rafinarea noilor sărbători și ritualuri legate de evenimentele importante din viața oamenilor (nașterea, darea numelui, căsătoria, moartea) a fost urmată de Decretul Consiliului de Miniștri din 4 aprilie 1969, referitor la introducerea ritualurilor civile și de o rezoluție a aceluiași Secretariat al CC al PCB, din 11 martie 1971, cu privire la o nouă introducere a ritualurilor civile socialiste. La doar șapte ani după ultima rezoluție, pe 12 aprilie 1978, Consiliul de Stat a emis un alt document normativ, „Direcțiile Principale pentru Dezvoltarea și Perfecționarea Sistemului de Sărbători și Ritualuri din Republica Populară Bulgară” (Petrov, 2000, 131-146).

Bombardarea normativă era văzută chiar de inițiatori ca o necesitate ideologică în procesul de educare și reeducare a maselor, de influențare eficientă a minții „omului nou”. În sprijinul acestor idei au fost chemați filozofi, sociologi, etnografi și folcloriști „pentru a da formă și a interpreta formulările partidului” (Petrov, 2000, 136). Iată cum prezintă acest fenomen etnografa Milena Benovska-Subkova, membră a uneia dintre comisiile care s-au ocupat de elaborarea ritualurilor civile de înmormântare: „În 1981, Ministerul Culturii a stabilit comisii care trebuiau să elaboreze scenarii de botez, nuntă și înmormântare, ca ritualuri civile obligatorii și valabile peste tot în țară. Aceste ritualuri erau oficiate de personaje rituale, oficiale,

numite de către municipalitate, special pentru acest scop. Comisiile erau formate din directori de teatru și film, poeți, artiști și cercetători (etnografi și folcloriști). S-a întâmplat să fiu membră în comisia căreia i se încredințase elaborarea scenariului pentru ceremonia de înmormântare civilă. (...) Ceea ce este mai important e că inițiativa Ministerului Culturii a dovedit o strădanie susținută din partea statului de a înlătura biserica, umplând cu altceva golul spiritual rămas” (Benovska-Subkova, 1996, 158-159). Meticulozitatea cu care erau pregătite toate aceste „revoluționări festive”, accentul deosebit pus pe competența celor care urmau să construiască noile ritualuri, nenumăratele inițiative legislative menite să regleze periodic procesul de consolidare a conștiinței ateiste demonstrează miza foarte mare pe care regimul comunist, în cazul de față bulgar, a pus-o pe manipularea spirituală a poporului în atingerea țelului său ultim: triumful necondiționat și nestingherit al „omului nou”, de fapt, al „acelui om nou” sau, mai bine zis, a „acelor oameni noi”, cu alte cuvinte, îngenuncherea definitivă a ființei umane (Cucu-Oancea, 2003, 69-70).

În procesul de formare a omului nou, scop predilect al acestei forme de organizare umană, sărbătoarea sau, mai degrabă, schimbarea, transformarea sa conform noilor valori ateiste a ocupat un loc important. Cele mai afectate au fost, desigur, sărbătorile și simbolurile de origine religioasă, considerate de către regimul comunist ca fiind adevărate obstacole mistice în calea construirii omului nou. În această situație, țările fostului bloc comunist, din care, urmând exemplul „Rusiei mamă”, a făcut parte și România, au preluat niște forme festive conforme cu acea ideologie, forme ce au căpătat de cele mai multe ori profilul unor festivități desacralizate, politizate și, în consecință,

depersonalizate, lipsite de orice urmă de specificitate.

În România, regimul comunist a încercat să elimine treptat, cel puțin din viața publică, sărbătorile și simbolurile religioase și să creeze un nou tip de „sărbătoare” complet desacralizată, având o tentă politică mai mult sau mai puțin evidentă. Sărbătoarea-festivitate, întâlnită de cele mai multe ori sub denumirea de serbare, a avut menirea schimbării centrului de greutate de la trăirea spirituală maximă a sărbătorii la golul spiritual al serbării, de la comuniune la simpla alăturare a indivizilor, de la ritualul sacru la spectacolul profan.

În cadrul complexului proces de ateizare și depersonalizare a poporului român, un rol important l-a jucat și lupta împotriva celor două mari sărbători ale creștinătății: Paștele și Crăciunul. La doar câțiva ani de la proclamarea republicii, celebrarea publică a acestor sărbători a fost interzisă. Dintre acestea, Crăciunul a reprezentat unul dintre obstacolele cele mai puternice care au stat în calea creării „noii conștiințe socialiste”, datorită numeroaselor obiceiuri și tradiții croite de-a lungul timpului în jurul său.

Astfel, regimul comunist a promovat, cel puțin în prima parte a dominației sale, o campanie susținută împotriva tuturor obiceiurilor și simbolurilor legate de această sărbătoare, astfel încât, în luna decembrie, supranumită până în anii '60 „luna cărții la sate”, iar după aceea „luna cadourilor”, una dintre măsurile importante luate de către conducerea partidului a fost intensificarea activității culturale a proaspetelor cămine culturale în perioada de iarnă, când, în mod tradițional, țăranii trebuiau să înceapă pregătirile pentru Crăciun. Căminele culturale aveau, astfel, obligația de a organiza seri culturale, cu invitați „de la centru”, în scopul combaterii

prejudecăților, a superstițiilor și a obiceiurilor înapoiate. Dar tradiția sărbătorilor de Crăciun nu putea fi ștearsă din conștiința oamenilor doar prin interzicerea celebrării sale publice sau prin ignorarea și ponegrirea obiceiurilor ei; înfrângerea sa nu se putea face decât creând o altă sărbătoare, ce s-a dorit a fi, la prima vedere, la fel de atractivă, din punctul de vedere al formei, dar, în esență, total diferită, complet desacralizată și depersonalizată, menită să distrugă din conștiința poporului orice urmă de sublim. Regimul comunist, ghidat de metoda sovietică, a încercat așadar să îndrepte centrul de greutate al „ciclului sărbătorilor de iarnă” spre sărbătoarea Anului Nou. În acest sens, pe de o parte, au fost transferate asupra acesteia din urmă o serie de simboluri specifice Crăciunului, bineînțeles, ajustate și golate de orice semnificație religioasă, iar pe de altă parte, s-a încercat crearea unei noi ritualistici, de sorginte sovietică, și ca atare atee, menite să distragă, odată pentru totdeauna, atenția oamenilor de la „vechiul” sau, mai degrabă, „învechitul” punct de atracție spiritual al iernii (Cucu-Oancea, 2003, 72).

În continuare, ne vom îndrepta atenția asupra Crăciunului, care, fiind vizibil afectat de planul de înnoire al regimului comunist, constituie un bun pretext pentru exemplificarea modificărilor pe care le-au suferit sărbătorile în perioada respectivă. Înconjurată de o serie de tradiții și simboluri, mai mult sau mai puțin religioase, dar în tot cazul periculoase pentru un regim care dorea educarea poporului în spiritul ateist-raționalist, situată în mijlocul unei perioade de relaxare – atât la sate, unde luna decembrie era o lună inactivă din punct de vedere agricol, dar și la orașe, unde vacanța de iarnă a elevilor și a studenților se asocia, de cele mai multe ori, cu concediul de odihnă ale celor mari, sărbătoarea Crăciunului a fost considerată

un obstacol însemnat în calea unei bune educații ghidate de spiritul și ideologia comunistă.

Mass-media, reprezentată în acea vreme cel mai puternic de presă, și în mod special de presa de partid, a constituit unul dintre principalele mijloace de răspândire a „noilor simboluri” socialiste ce trebuiau asimilate cât mai repede și cât mai complet de către populație. Studiul întreprins pe colecția ziarului *Scântea* (1945-1989), devenit organul Partidului Muncitoresc Român și mai apoi al Partidului Comunist Român, va fi deosebit de elocvent în acest sens, surprinzând pas cu pas metodele folosite de către regim pentru manipularea vieții spirituale a oamenilor aflați sub stăpânirea sa.

„Sărbătorile de iarnă” reflectate în presa românească dinainte de 1989

Trebuie precizat de la bun început faptul că nu este ușor de realizat o cercetare sociologică care are în vedere fapte ce s-au desfășurat cu aproape 50 de ani în urmă, deoarece în locul datelor concrete, direct observabile și vii, nu putem apela decât la date de mâna a doua, consemnate, într-un fel sau altul, în diverse documente sau istorisite *post factum* de anumite persoane care au trăit în vremea respectivă. Tentativa de a studia o realitate trecută, istorică – cum ar fi Crăciunul de altădată – nu îți lasă, din păcate, o libertate prea mare nici în ceea ce privește alegerea metodelor de cercetare! Fiind însă de la început conștienți de toate aceste limite, am încercat să evităm obstacolele metodologice aferente și am optat, în cele din urmă, pentru o analiză bazată în principal pe studiul documentelor de presă.

Sociologia comunicării de masă reprezintă un domeniu de cercetare autonom, deosebit de vast și de complex, în cadrul căruia analiza de presă se evidențiază doar ca una dintre componentele ce aparțin sferei sale de interes. Având în vedere faptul că în perioada comunistă, presa și, în general, mass-media au fost subordonate și, astfel, cenzurate de către partidul aflat atunci la guvernare, o analiză atentă și sistematică a ziarelor apărute în acea vreme nu ne va furniza doar date concrete, cu privire la desfășurarea efectivă a anumitor evenimente de interes pentru studiul nostru (sărbători – festivități), ci, în mod special, date referitoare la evoluția tacticii de manipulare a fenomenelor respective, tactici folosite, cu mai mult sau mai puțin succes, de către regimul conducător prin intermediul acestui mijloc de comunicare de masă.

În realizarea studiului de față m-am oprit asupra colecției ziarului *Scânteia*, deoarece acesta a reprezentat timp de aproape 50 de ani organul de presă și propagandă cel mai important al Partidului Muncitoresc și, ulterior, Comunist Român. Pentru realizarea scopului propus, au fost supuse analizei toate numerele cotidianului *Scânteia* apărute în lunile decembrie și ianuarie, începând cu decembrie 1944 și terminând cu decembrie 1989. În urma acestei analize s-au desprins câteva teme majore, a căror evoluție mediatică a putut fi urmărită cu o oarecare consecvență de-a lungul celor 45 de ani luați în studiu. Temele majore care au constituit leitmotivul studiului de față sunt următoarele: imaginea lunii decembrie; sărbătorile de iarnă – Crăciunul/Revelionul; aducătorul de daruri – Moș Crăciun/Moș Gerilă; pomul de iarnă – serbarea pomului; orășelul copiilor. În continuare, voi descrie, pe rând, fiecare dintre aceste teme, încercând să surprind în dinamica sa una dintre

cele mai spectaculoase realizări din cadrul planului de „înnoire culturală” a regimului comunist, și anume fenomenul transformării unei sărbători de sorginte creștină într-o festivitate ce s-a vrut a fi cu totul atee.

Imaginea lunii decembrie – Sărbătorile de iarnă: Crăciun/Revelion

Anii de război și cei care le-au urmat imediat au fost într-un fel atipici și în privința reflectării lor în presă. Așa cum era de așteptat, indiferent de perioadă, preocuparea majoră a constituit-o fie războiul, fie efortul de refacere socio-economică în urma războiului. Cu toate acestea, poate din inerție sau poate doar din dorința de a se sustrage grijilor cotidiene din acea vreme, presa anilor 1944-1948, pe un fond general de tristețe și sărăcie, a avut grijă să nu treacă cu vederea perioada sărbătorilor de iarnă, în centrul căreia s-a aflat, bineînțeles, Crăciunul. Nu trebuie ignorat faptul că unele articole ale ziarului de partid încercau, încă de pe atunci, să denigreze încetul cu încetul imaginea unui Crăciun creștin, accentuând, de exemplu, ideea originii profane – dar țărănești – a multora dintre colindele de Crăciun. Iată câteva fragmente semnificative extrase dintr-unul dintre articolele numărului special de Crăciun, din 25 decembrie 1946: „Fiindcă numai o dată pe an le cântă cu glas subțirel copiii la geamurile luminate, se crede cel mai ades că toate colindele ar fi cam la fel și că toate – independent de unele neînsemnate deosebiri de formă – nu ar povesti decât unul și același lucru: Nașterea lui Isus Hristos. (...) Despre Nașterea lui Isus este vorba în numeroase colinde, dar nu în toate. Nu rareori evenimentul de la Bethlehem este lăsat pe planul secundar sau chiar uitat cu totul

pentru ca să facă loc preocupărilor de toate zilele ale sătenilor : grija lor pentru munca câmpului, de roade, de oi sau de aspirările celor ce-i împingeau la bejanii. (...) Chiar și-n acele unde evenimentul sărbătoresc (nașterea Domnului) stă pe primul plan, încă nu sunt absente elementele de viață materială ale țaranului” (Lambrino, 1946, 2).

Dacă la prima vedere articolul pare inofensiv, în finalul său apare cu claritate condamnarea regimului trecut, care dăduse, după părerea autorului articolului, o tentă mult prea veselă Crăciunului – de parcă sărbătoarea Crăciunului nu ar fi trebuit să însemne bucurie, dăruire, naștere –, tentă care nu cadra cu situația socio-economică a poporului : „De sărbători, regimurile trecute aveau grijă să încurajeze în mod deosebit numai un fel anume de a se ticlui versuri și proză festive. Și aceasta devenise obicei. Cărți luxos tipărite, cu hârtie lustruită și poze vesele pentru copii arătau că zilele de Crăciun n-au o altă semnificație în manifestările lor – datinile – decât comemorarea Nașterii. Se ascunde faptul că poporul chiar și cu manifestările lui religioase, își puna viața întregă, așa cum este ea, cu nevoi și dureri, cu proteste și nădejdi. În literatura convențională de Crăciun găsim numai chipuri bucălate, numai îndestulare, numai coconăși în haine de catifea și mese încărcate de belșug. Această «literatură» de Crăciun, străină de darurile poporului, a crescut ca o buruiană otrăvitoare pe trunchiul viguros al tradiției populare. Dispariția ei nu aduce nici o pagubă. Vor rămâne însă colindele adevărate, cele care-și trag seva din viața norodului și sunt încă o mărturie a darului său creator de artă” (Lambrino, 1946, 2).

Din cele de mai sus se poate vedea cum presa vremii, și în mod special ziarul *Scânteia*, condamnând așa-zisa manipulare a „regimului trecut”, nu făcea altceva

decât să pregătească o „altă manipulare”, de data aceasta favorabilă „năzuințelor” și „idealurilor” mișcării comuniste. Prin urmare, articolul citat și altele asemenea, înscriindu-se în tendința generală a regimului prin încercarea bine-cunoscută de a deplasa treptat accentul de la religie la tradiție și de la sacru la profan, ar putea constitui începutul construcției noilor simboluri sărbătorești. În cazul de față, Crăciunul este golit de sens într-un mod cât se poate de subtil prin inocularea, mai mult sau mai puțin directă, a ideii că sărbătoarea Crăciunului nu ar trebui să se rezume la comemorarea Nașterii lui Isus – fapt până la urmă secundar în concepția autorului –, ci ar trebui mai degrabă să scoată în relief viața oamenilor, cu bune, dar mai ales cu rele, cu griji și cu nevoi. Cu alte cuvinte, rațiunea creștină a Crăciunului, semnificația sa originară ajunge să fie negată și transformată în ceva ce nu mai are nici o legătură cu Nașterea lui Isus, cu nașterea speranței și a posibilității de mântuire. Totuși, această manevră a fost făcută cu deosebită pricepere, fiindcă în prim plan apărea poporul – cititorul – împovărat de veșnicele griji cotidiene. Astfel, se pregătea lovitura de grație dată sărbătorilor creștine și, prin ele, religiei și identității spirituale în ansamblu !

Așa cum era de așteptat, situația a început să se deterioreze odată cu abdicarea forțată a regelui Mihai, ajungând ca în anii 1947-1948 articolele din ziarul *Scânteia*, ce aveau ca subiect sărbătoarea Crăciunului, să fie din ce în ce mai rare și mai diluate în conținut. Dacă în anul 1947, se mai păstra încă tradiția numărului special de Crăciun din data de 25 decembrie, începând cu anul 1948, cuvântul Crăciun nu va mai apărea în nici unul din articolele *Scânteii*.

În anul 1948, din 15 decembrie și până în 22 decembrie numerele *Scânteii* au fost invadate de zeci de articole prin care se

arăta cum muncitorii și funcționarii din toate părțile țării cereau vehement transformarea unor zile libere – de sărbătoare – în zile lucrătoare mânați, după cum ei înșiși s-ar fi exprimat, de dorința de a contribui cât mai mult la mărirea producției și, implicit, la desprinderea definitivă de „mizeria sistemului capitalist” : „Noi, muncitorii și tehnicienii de la Reșița, întruniți în număr de 8000 într-o mare adunare, am luat act cu satisfacție de înlesnirile făcute de Guvern cu ocazia sărbătorilor, ca urmare a eforturilor depuse de muncitorii și tehnicienii din întreaga țară. Considerând pe de altă parte că anul acesta avem un prea mare număr de zile de repaus între 24 decembrie și 2 ianuarie, ceea ce ar răpi țării cantități prea mari de produse, cerem să interveniți la Guvern pentru ca zilele de 24 și 31 decembrie să fie socotite zile obișnuite de muncă” (*Scânteia*, 15 decembrie 1948, 1); sau „Noi, muncitorii uzinelor Hunedoara, întruniți în adunare generală sindicală în ziua de 14 decembrie (...), cunoscând că în această lună numărul zilelor lucrătoare este mai scăzut din cauza numeroaselor sărbători, am hotărât ca în ziua de 31 decembrie să lucrăm ca într-o zi obișnuită. De asemenea, în ziua de 24 decembrie noi vom lucra așa cum lucrăm în fiecare an. Propunem tuturor muncitorilor din țară să considere și ei aceste zile ca zile obișnuite de muncă” (*Scânteia*, 16 decembrie 1948, 1).

Chiar dacă veridicitatea unor asemenea informații poate fi pusă sub semnul întrebării, un fapt este cert: fie că a fost, fie că nu a fost voința „oamenilor muncii”, începând cu acel an, Ajunul Crăciunului a fost scos pentru totdeauna de pe lista sărbătorilor oficiale împreună cu alte câteva sărbători religioase, trunchiindu-se în acest fel, pentru prima dată, ansamblul sărbătorilor Crăciunului. Dacă ținem cont și de faptul că, un an mai târziu, „oamenii

muncii” au cerut ca și ziua de 6 ianuarie, care semnifică Botezul Domnului, să fie considerată zi obișnuită de lucru, treptat fiind supuse aceleiași tratament chiar și zilele de Crăciun (25, 26 decembrie), nu mai este nici o îndoială că planul de reconstruire a simbolurilor festive a constituit o realitate.

Mai mult, în ajunul Crăciunului anului 1948, ziarul *Scânteia* publica un original „Colind de Moș Ajun”, în care elemente creștin-tradiționale erau denaturate și revalorizate – dar, de fapt, desacralizate și secătuite de semnificație –, „colindul” căpătând mai degrabă caracterul unui cântec patriotic, revoluționar, antimonarhist, prin care autorii elogiau „Steaua Roșie” salvatoare; cu alte cuvinte, deși forma specifică colindelor fusese păstrată – poate tocmai pentru a-i da o greutate mai mare în ochii cititorilor atât de ușor manipulabili – legătura de conținut cu sărbătoarea Crăciunului s-a dovedit a fi total inexistentă: „Colindăm de Moș Ajun/Pe la case de oameni buni/La case de muncitori/Astăzi suntem vestitori/Vestitorii vieții noi/Spaima haitei de ciocoi/De-mbuibați și de-împărați/Ia cântați feciori, cântați/Am strivit atâția șerpi/Care unelteau ani sterpi/Și-a crescut în noi ăst an/Suflet nou, republican (...) Dar mai sunt dușmani destui/Hrăpăreți și nesătui/Care să lovească vor/În poporul muncitor (...) Steaua care s-a ivit/Roșie la Răsărit/Cale nouă ne-a deschis/Către mult doritul vis” (Deșliu-Bărlădeanu, *Scânteia* 24 decembrie 1948, 3).

Încetul cu încetul, Crăciunul a fost umbrat de Revelion, majoritatea simbolurilor care altădată însoțiseră sărbătoarea creștină fiind modificate și mutate rând pe rând către sfârșitul anului, îngrămădindu-se, de multe ori fără noimă, în jurul sărbătorii Anului Nou. Modelul de celebrare a ultimei zile din an a fost, așa cum era de așteptat, preluat de la ruși, în

paginile de decembrie ale ziarului *Scânteia* apărând în locul articolelor de altădată despre „Crăciunul în lume”, articole cu titluri de genul „Pregătirea capitalei URSS în vederea sărbătoririi zilei de Anul Nou”.

Îndepărtarea mediatică de Crăciun a fost mult ușurată și de faptul că ultimele zile din an au fost dedicate de atunci încolo, pe de o parte, noii sărbători de la 30 decembrie – Ziua Republicii, iar pe de altă parte, ședințelor și bilanțurilor economice ale Marii Adunări Naționale. Tema îndeplinirii planului a fost apoi reluată, la începutul lunii decembrie, an de an, până în 1989, intensificându-se exact în preajma Crăciunului. În plus, un alt subiect care a umplut paginile ziarului *Scânteia* începând cu primele zile ale lunii decembrie și care a funcționat cu succes, cel puțin până în anul 1953, a fost aniversarea lui Iosif Vissarionovici Stalin.

Începând din anul 1949, numerele din decembrie ale ziarului de propagandă comunistă, *Scânteia*, au evidențiat o nouă temă – culturalizarea satelor pe timp de iarnă –, cina, de asemenea, menită cel puțin să distragă atenția oamenilor de la sărbătoarea creștină a Crăciunului, dacă nu chiar să îi îndepărteze în mod voit de aceasta. Iată câteva exemple edificatoare : „Perioada de iarnă trebuie să însemne o înțelegere fără precedent a luptei împotriva moștenirii lăsate de regimul burghez-moșieresc la sate – bezna analfabetismului și a superstițiilor – a luptei împotriva chia-burimii, care caută să permanentizeze această moștenire blestemată, să-și răspândească zvonurile otrăvite, să întrețină superstițiile, să-i abată pe țărani muncitori de pe drumul învățaturii și luminii” (Bârlădeanu, *Scânteia* 2 decembrie 1949, 1); și „Pentru lunile de iarnă, SRSC, filiala Stalin și-a făcut un plan de muncă având ca obiective : munca de consolidare a gospodăriilor agricole colective și popularizarea succeselor

lor ; combaterea superstițiilor ; probleme de politică internațională ; probleme de igienă și medicină etc. (...) În cursul acestei luni se vor ține conferințe cu subiectele : «Pentru combaterea superstițiilor», «Originea vieții pe pământ», «Problema națională» ș.a.” (*Scânteia*, 1 decembrie 1951, 2). E inutil să ne întrebăm de ce a fost aleasă de fapt tocmai luna decembrie pentru campania de „luminare” – și practic de ateizare – a populației ! Argumentul accesibilității sătenilor datorită perioadei de inactivitate agricolă în care s-ar fi aflat de-a lungul lunii decembrie, deși plauzibil, nu este după părerea noastră decât un argument secundar.

Așa cum era și firesc, luna decembrie a fost tratată numai la început ca lună a „luminării” poporului, ea căpătând treptat semnificații din ce în ce mai elevate, dar care slujeau aceluiași scop – cel de îndepărtare de tradițiile religioase ale sărbătorilor de iarnă –, trecând de la „luna cărții”, divizată mai apoi în săptămânile muzicii, cărții, artei, pentru ca în anii '57-'58 să se ajungă la „luna culturii”. Aceste inițiative, ca de altfel toate inițiativele regimului, au fost reflectate cât se poate de elocvent de presa vremii, numerele din decembrie ale ziarului *Scânteia* fiind invadate de articole care scoteau în relief profilul acestei luni.

Anul 1961 a reprezentat începutul construirii unei noi imagini a lunii decembrie, și anume cea de lună a cadourilor, imagine care, datorită, probabil, atractivității sale deosebite, s-a intensificat în anii următori, persistând, de altfel, și în ziua de astăzi, atât la noi, cât și în întreaga lume ! Studiile critice dedicate comercializării Crăciunului, elaborate până nu demult cu preponderență de către cercetătorii occidentali, au contestat tocmai această transformare a sărbătorii Crăciunului dintr-o sărbătoare creștină, a dăruirii în sens spiritual,

într-una comercială, dedicată cumpărăturilor și exceselor materiale.

Așa cum era de așteptat, și numerele ziarului *Scânteia* din ultima lună a anului au găzduit, începând cu anul 1961, cu o intensificare simțitoare între anii '68-'69, și până în 1989, zeci și sute de articole referitoare la oferta pe care comerțul socialist o făcea cu prilejul Lunii Cadourilor, fiindcă „urmând o străveche tradiție, transmisă cu stăruință din generație în generație, sărbătorile de sfârșit de an invită la generozitate, la delicatețe, amintindu-ne totodată și de acel gest din străbuni de a oferi celui drag un cadou, o atenție” (*Scânteia*, 5 decembrie 1968, 5).

Astfel, paradoxal, imaginea creată în și de către mass-media socialistă din România în ceea ce privește perioada sărbătorilor de iarnă s-a apropiat în cele din urmă de cea existentă în țările occidentale ale capitalismului comercial. Acest lucru nu a însemnat însă decât o altă modalitate de îndepărtare de la modelul originar de sărbătorire creștină a Crăciunului. Mai mult, nu trebuie ignorat nici faptul că în România, în special spre sfârșitul anilor '80 când economia socialistă se afunda într-o criză din ce în ce mai mare, imaginea de „lună a cadourilor” și a abundenței, susținută cu îndârjire de ziarul *Scânteia*, ajunsese o simplă formă fără fond, care nu mai avea nimic în comun cu ceea ce semnificase, poate, odată în România și în nici un caz cu ceea ce reprezenta la acel moment pentru țările occidentale.

Aducătorul de daruri: Moș Crăciun/Moș Gerilă și serbarea pomului

Se știe că Moș Crăciun nu este o creație românească, în legendarul și imaginarul românesc, Moș Crăciun fiind unul dintre foarte mulții sfinți. În opinia etnoloagei Irina Nicolau, personajul acesta pe care

Domnia Sa îl numește „Moșul cu paltonașul roșu” nu are nimic de-a face cu lumea noastră, „lumea noastră care nu cunoaște cadouri de Crăciun și exuberanță în exces, ci cunoaște o uriașă concentrare. La noi Crăciunul se face din credința că s-a născut Iisus și din colac de pâine, din bucată de porc tăiat și din colind. Acesta este tripticul Crăciunului din tradiția românească. Iar Moș Crăciun acesta, care înveselește viața copiilor – și, mai nou, nu numai a copiilor – este un import pe care l-am asimilat destul de bine, mă tem să spun chiar prea bine, încât în acest Moș Crăciun am crezut, dar acum n-aș mai investi cine știe ce în el” (Nicolau, 2001, 9). Pătrunderea modernului personaj, Moș Crăciun, în cadrul sărbătorilor de iarnă ale românilor s-a produs pe filieră germană și datează de la sfârșitul secolului al XIX-lea, relativă sa generalizare în mediul urban și, mai apoi, în cel rural având loc abia în perioada interbelică.

Una dintre temele predilecte ale lunii decembrie, promovate de ziarul *Scânteia* încă dinainte de proclamarea republicii, putând fi așadar considerată o moștenire a regimului trecut, tolerată și chiar acceptată într-o anumită măsură de către regimul comunist, a fost și cea legată de personajul investit cu sarcina aducerii darurilor cu prilejul Crăciunului și, mai apoi, al sărbătorilor de iarnă sau al Revelionului. Acest personaj a putut fi întâlnit în paginile ziarului *Scânteia* până în anul 1947, sub denumirea, tradițională și totuși relativ recentă, de Moș Crăciun, iar din 1950 până în 1989, preluând modelul rusesc, sub denumirea de Moș Gerilă.

Între anii 1944-1947, pe fondul sărăciei și al distrugerilor războiului, așa-zisa opulență a lui Moș Crăciun – dar nu Moș Crăciun în sine, cu virtuțile sale filantropice – a fost blamată de către presa socialistă: „Moș Crăciun ce duci cu tine/

Bucurii în cuibul trist/Și colindele bătrâne/
 Tu nu ești capitalist/Cum te-nchipuiau boierii/
 Arătându-te în vitrine/Îmbrăcat în blănuri scumpe/Fă și tu, cum e mai bine : /
 Du-te-n satele uitate/La copiii de țărani/
 Care n-au nici foc în vatră/Și sunt poate și orfani/
 Încălzește-le căminul/Du-le pâine, Moș prea bunul/
 Ca micuții să-nțeleagă/Că-i și pentru ei Crăciunul” (Câmpeanu, *Scânteia*, 22 decembrie 1944, 7). Anii 1944-1947 au reprezentat o perioadă oarecum confuză din punct de vedere ideologic, de reconstruire a planului de afirmare a noilor valori naționale, fapt ce s-a reflectat cu claritate și în articolele apărute în acea vreme în ziarul *Scânteia*, pe tema Crăciunului. Acestea s-au axat în principal pe prezentarea diferitelor serbări ale Pomului de Crăciun, organizate în majoritatea instituțiilor și întreprinderilor din țară cu ocazia, pe atunci, încă respectatei sărbători creștine a Crăciunului. Serbările au avut deja din acea vreme un caracter profan, muncitoresc, cu toate că, nu de puține ori, în deschidere, au fost oficiate slujbe religioase, urmate de colinde tradiționale de Crăciun. După discursurile cu caracter politic-mobilizator ținute de activiștii instituțiilor respective, în general, avea loc programul festiv pregătit de către brigada artistică, serbarea culminând cu venirea lui Moș Crăciun, încărcat cu daruri și surprize pentru copiii muncitorilor și funcționarilor care participaseră (sau nu) la programul artistic organizat de întreprindere. Iată așadar cum apare prezentată într-unul dintre numerele ziarului *Scânteia* din anul 1946 o serbare a pomului de Crăciun : „Cuvântul introductiv a fost rostit de tov. Enescu Tudor, din partea comitetului de întreprindere, după care tov. Roman Vasile, secretarul sindicatului Artelor Grafice, a vorbit despre personalitatea și lupta Generalisimului Stalin, cu prilejul împlinirii a 67 de ani. A urmat

apoi un bogat program artistic, compus din declamații, plugușorul muncitoresc, dansul înfrățirii națiunilor conlocuitoare și altele. Corul Monitorului Oficial a executat colinde de Crăciun. La sfârșit s-au împărțit daruri” (*Scânteia*, 22 decembrie 1946, 3).

În anii 1950, după câțiva ani de absență din sfera publică, vedeta sărbătorilor de iarnă își va reintra în drepturi, sub un nou nume, Moș Gerilă, nume ce va fi avut menirea de a-i îndepărta pe oameni și mai mult de originea creștină a sărbătorii Crăciunului. La prima vedere, simpla schimbare de nume poate părea de-a dreptul inofensivă atât timp cât fuseseră păstrate aproape toate caracteristicile fizionomice și vestimentare de proveniență capitalistă care îl definiseră pe Moș Crăciun în vechiul regim. Cu toate acestea, desacralizarea și desemantizarea lui Moș Crăciun rămân fenomene reale, ele fiind determinate de un întreg ansamblu de factori, considerați poate la prima vedere la fel de minori ca și schimbarea denumirii personajului : deplasarea locului în calendar de la Crăciun spre ultimele zile ale anului – „Ded Morz [Moș Gerilă] era o invenție rusească care venea de Anul Nou, tocmai la o distanță bună de Crăciun” (Nicolau, 2001, 9) – și mutarea cadrului de acțiune din sânul familiei în sânul colectivității socialiste, a întreprinderii și, mai târziu, a „orășelelor copiilor”. De asemenea, de la un Moș Crăciun care era considerat altădată mesagerul lui Isus, accentul s-a pus pe un Moș Gerilă proletar, care putea îndeplini, pe rând, tot felul de funcții : mecanic, scafandru, telefonist, comis voiajor etc. : „Surpriza carnavalului organizat de Comitetul orășenesc UTM la Palatul Pionierilor în după-amiaza zilei de 1 ianuarie a constituit-o apariția unui Moș Gerilă... scafandru. Adus de nemuritorul căpitan Nemo, pe bordul submarinului Nautilus, mult așteptatul

personaj și-a făcut apariția în sală încărcat cu daruri” (*Scânteia*, 2 ianuarie 1964, 3); „Un trenuleț, cu Moș Gerilă ca mecanic, va face curse transportând micii pasageri” (*Scânteia*, 14 decembrie 1965, 2); „În fiecare zi din Luna Cadourilor între orele 10-20, se poate apela și la serviciile lui Moș Gerilă (tel: ...). El poate da un sfat binevenit în privința alegerii cadourilor celor mai potrivite pentru rude și prieteni, ba chiar se poate deplasa la adresele indicate” (*Scânteia*, 11 decembrie 1970, 2).

Luând în considerare toate aceste „ajustări”, se poate constata cum, încetul cu încetul, Moș Gerilă ajunge să fie accesoriul unei sărbători profane, transformată, de cele mai multe ori, într-o festivitate cu caracter politic, filantropic și, nu în ultimul rând, comercial. Este vorba despre serbarea pomului de iarnă, numită, până nu demult, serbarea pomului de Crăciun!

Anii '80 vor deteriora și mai mult imaginea bietului Moș Gerilă, deoarece tot mai pregnantul cult al personalității „conducătorului iubit” își va lăsa din ce în ce mai serios amprenta asupra sa. Cel ce va aduce daruri copiilor nu va mai fi de acum înainte nici măcar acel Moș Gerilă impersonal, ci însuși statul, întruchipat în ultimă instanță de tovarășul Nicolae Ceaușescu și de consoarta sa, Elena Ceaușescu. Paginile ziarului *Scânteia* vor fi, astfel, pline de cifre și de calcule reprezentând sumele, pe an ce trece mai „substanțiale”, alocate de stat serbărilor pomului de iarnă și, totodată, de elogiile aduse grijii deosebite avute de către partidul și conducătorii săi față de copiii țării: „Copiilor din țara noastră le e hărăzit și-n acest an un pom de iarnă pe măsura dragostei părintești cu care sunt înconjurați de partidul și statul nostru socialist, a grijii cu care sunt ocrotiți de orice le-ar putea umbri cerul senin al copilăriei. Printr-o

hotărâre a conducerii superioare de partid sunt create condiții materiale pentru ca fiecare dintre cei 4 milioane de copii să primească un dar. De la bugetul de stat se vor aloca 61 983 840 lei plus 63 649 600 lei (3 milioane în obiecte) fonduri realizate prin desfășurarea unei acțiuni speciale de către organizațiile sindicale, de tineret și pionieri, de către comitetele și comisiile de femei și organizațiile de Cruce Roșie. În bugetul sindicatelor, unităților UCECOM, Centrocop, UNCAP și ODUS e prevăzută suma de 71 238 050 lei. În total peste 187 de milioane de lei! Acesta este bugetul lui Moș Gerilă din care se vor putea cumpăra zeci de mii de cărți cu fermecătoare povești și aventuri fantastice, rechizite școlare, sute de mii de jucării pentru toate vârstele copilăriei. (...) După cum cere tradiția, toate aceste daruri vor fi înmânate în cadrul unor vesele serbări, în care protagoniști vor fi în primul rând copiii. Prin cele mai îndrăgite poezii, se va da glas recunoștinței ce o poartă patriei, partidului și conducătorului iubit, cei mai mici cetățeni, pentru condițiile de viață și învățatură ce le sunt create, pentru preocuparea statornică de a menține pacea lumii și a le asigura astfel un viitor fericit” (*Scânteia*, 20 decembrie 1981, 2).

Imaginea creată în mass-media și, în special, în ziarul *Scânteia* protagonistului sărbătorilor de iarnă nu a fost așadar lipsită de semnificație, deși ar putea fi considerată mai degrabă o imagine palidă, slab conturată, în sensul că presa de după 1944 nu a insistat foarte mult nici asupra aspectului utilitar al personajului și nici asupra celui spiritual. Alăturându-se însă celorlalte simboluri – serbările de întreprindere ale pomului de iarnă împreună cu ritualurile aferente, orașelele copiilor, luna cadourilor ș.a. –, simboluri construite cu grijă de către regimul de atunci în jurul sărbătorilor de iarnă, cu scopul de a detrona Crăciunul

din viața și obișnuința oamenilor, se poate spune că avem de-a face cu un ansamblu de tactici rituale menite, pe de o parte, să destabilizeze un sistem de credință deja existent – cel creștin –, iar, pe de altă parte, să impună în loc o nouă schemă festivă, de data aceasta profană, atee, concordantă cu ideologia partidului comunist conducător.

Pomul de iarnă – serbarea pomului

Așa cum am văzut mai sus, pomul de iarnă, numit, până în 1947, pom de Crăciun, și serbarea organizată în jurul său au constituit alături de alte câteva elemente festive – Moș Gerilă, orașelul copiilor, luna cadourilor ș.a. – componente simbolice importante ale ansamblului ritualic al sărbătorilor de iarnă, specific regimului comunist.

Nu trebuie uitat faptul că apariția Pomului de Crăciun la noi în țară, ca și cea a personajului aducător de daruri – Moș Crăciun – s-a produs relativ târziu, spre sfârșitul secolului al XIX-lea, răspândirea și asimilarea acestui obicei de către marea masă având loc treptat, de la clasele sociale superioare spre cele inferioare și de la oraș către sat. În anii '40, pe fondul sărăciei generale produse de război, pomul de Crăciun era considerat încă un accesoriu de lux al Crăciunului, pe care nu și l-ar fi putut permite, fără mari sacrificii, pătura muncitorilor și nici chiar cea a funcționarilor. Același lucru era valabil și pentru darurile pe care Moș Crăciun ar fi trebuit să le lase sub bradul de Crăciun al fiecăruia!

În aceste condiții, organizațiile sindicale muncitorești – preponderent comuniste – au inițiat serbările pomului de Crăciun, dând astfel și copiilor celor mai nevoiași posibilitatea de a se bucura de unul dintre elementele cele mai atractive, occidentale, ale Crăciunului. Iată cum se reflectă acest

fapt în numărul ziarului *Scânteia* din ajunul Crăciunului anului 1945: „Viața copiilor până acum a fost grea și chiar apăsătoare. Cine mai mult decât cei mici suferă din cauza lipsurilor și a greutăților care apasă pe umerii părinților? Copiii muncitorilor au suferit mult, alături de părinții lor, care se străduiau să ridice producția și să ajute la reconstrucția țării, în timp ce alții erau beneficiarii trudei lor. La vârstarele acestea tinere s-a gândit, însă, Confederația Generală a Muncii, așa cum s-a gândit să îmbunătățească traiul salariaților, prin încheierea contractelor colective de muncă pe ramuri de producție. Cu două săptămâni în urmă încă, Comitetul Executiv al CGM a trimis un comunicat Comisiilor Locale, prin care se arăta că sindicatele au datoria de a face astfel ca toți copiii muncitorilor să simtă dragostea caldă a întregii muncitorimi și să aibă bucuria Crăciunului din primul an al păcii victorioase și al libertății democratice. Prin grija comitetelor de întreprindere, trebuia să se organizeze Pomul de Crăciun pentru copiii salariaților. Frumoasa și laudabila inițiativă a CGM a înviorat în preajma Crăciunului din acest an, sufletele copiilor de muncitori, făcându-i să simtă fiorul datinilor strămoșești, primind din desaga Moșului cu plete dalbe darurile prețioase, menite să-i înveselească și să le spulbere pentru o clipă starea de inferioritate față de copiii celor înstăriți” (Țintea, *Scânteia* 1945, 2).

Acest fapt ar fi fost laudabil dacă s-ar fi limitat la serbările organizate în jurul bradului, în care copiii cântau colinde sau spuneau poezii lui Moș Crăciun, de la care primeau apoi cadourile mult așteptate și, în fapt, pregătite de aceleași organizații sindicale pentru ajutorarea familiilor nevoiașe! Din păcate, încetul cu încetul, aceste serbări ale copiilor și pentru copii au degenerat într-un fel de

ședințe de partid ale părinților, în care copiii luau, poate, pentru prima dată contactul cu sfera politică, comunistă, fiind obligați de multe ori – mai ales în ultimii ani – să recite poezii patriotice, fără nici o legătură cu momentul ce prilejuise această serbare: „Sărbătoarea pomului de iarnă este îndrăgită de oamenii muncii din țara noastră. Partidul acordă în fiecare an atenție organizării în cât mai bune condiții a pomului de iarnă pentru copiii oamenilor muncii din întreprinderi și instituții. Din indicația conducerii partidului s-a pus la dispoziție un fond de 30 de milioane de lei. Ca un semn al grijii părintești ce o poartă partidul elevilor, a fost alocat un fond de 30 de milioane de lei pentru împodobirea pomului de iarnă în școli. Așa cum se obișnuiește, serbarea pomului de iarnă începe cu un program artistic. Sarcina sindicatelor și organizațiilor UTM este să asigure o cât mai bună pregătire a serbării pomului de iarnă, să asigure programe cât mai reușite, dând atenție în mod deosebit conținutului educativ al acestora. În jurul pomului de iarnă este bine ca fruntașii în producție, muncitorii mai vârstnici, să povestească copiilor despre munca și viața lor din trecut și de azi, despre viitorul luminos ce se deschide înaintea tinerei generații și despre datoria de a învăța bine pentru a deveni cetățeni de nădejde ai patriei noastre socialiste. (...) În școli vor fi organizate serbări al căror program va fi alcătuit din recitări și cântece despre partid, despre patria noastră, despre munca eroică a poporului, din dansuri naționale etc.” (*Scânteia*, 27 decembrie 1960, 1).

Treptat, Pomul de Crăciun a devenit pom de iarnă: s-a vrut a fi cu totul desprins de sărbătoarea Crăciunului, serbările organizându-se în cele mai multe cazuri mult după Crăciun, în preajma Anului Nou. Dar această normă a împodobirii pomului

cu ocazia noului an nu s-a limitat la serbările publice, ea trebuind să fie urmată și în sfera privată, familială. În special oamenii cu funcții în Partid se temeau să o încalce, deoarece asocierea pomului de iarnă cu sărbătoarea Crăciunului ar fi fost considerată un afront la adresa politicii partidului și, ca atare, ar fi atras după sine anumite sancțiuni. În acest sens, Irina Nicolau își amintește: „în copilăria mea aveam prieteni copii de ilegaliști care cumpărau doi brazi, unul îl puneau în casă într-o cameră unde trăgeau obloanele și-l împodobeau de Crăciun și pe celălalt îl țineau pe balcon până de Anul Nou, ca să vadă toată lumea că ei împodobesc brad de Anul Nou” (Nicolau, 2001, 9).

Au existat însă și cazuri în care serbările pomului, însoțite de cele mai multe ori de mese festive, se țineau în instituții cu câteva zile înainte de Crăciun, în general în ultima săptămână a postului Crăciunului, reprezentând astfel o sfidare a dogmelor și ritualurilor creștine. Acest ritual se mai păstrează, din nefericire, și astăzi, la începutul secolului al XXI-lea: „În fabrici, în tot felul de instituții continuă să se facă o întâlnire care (...) de obicei e înainte bine de Crăciun, în care continuă să se dea pachetelele acelea cu pijamăluțe, pixuri etc. [În acest fel] se comută sărbătoarea Crăciunului, care este una de familie, într-una de grup profesional, ceea ce este o confuzie destul de gravă. Dar asta se practică și dincolo, iar de coșul cu cadourile de Crăciun n-o să mai scăpăm, pentru că oamenii din vremurile noastre iubesc cadourile foarte mult” (Nicolau, 2001, 9).

Analiza întreprinsă pe colecția ziarului *Scânteia* ne conduce la concluzia potrivit căreia Pomul de Crăciun, devenit ulterior pom de iarnă, a reprezentat simbolul central al sărbătorilor, în jurul căruia s-au țesut fel și fel de ritualuri menite în cele din urmă să înlocuiască sărbătoarea

creștină a Crăciunului cu un nou tip de sărbătoare, specifică ideologiei de construire a „omului nou”. Golită de sărbătorească, publică, dar nu comunitară, desacralizată prin tenta politico-ateică pronunțată pe care a dobândit-o cu timpul, serbarea sau festivitatea pomului de iarnă ne apare, în cele din urmă, diluată de orice semnificație spirituală profundă, mimând o veselie și o bunăstare lipsite de un fundament real, apropiindu-se, astfel, de ceea ce am putea numi, fără prea mari rezerve, o non-sărbătoare !

Orășelul copiilor

În fine, anii '50 au adus în prim plan ultimul simbol-cadru, preluat din arsenalul ritualic rusesc, pe care regimul comunist a mizat în lupta sa împotriva sărbătorilor creștine de iarnă, și anume „Orășelul copiilor” ! Trecerea spre acest ultim bastion al festivismului s-a produs treptat, de la serbările pomului de iarnă, organizate în întreprinderi și instituții exclusiv pentru copiii salariaților, la cele organizate pentru toți copiii la Palatele Copiilor sau în Piețele Publice importante din țară – acestea din urmă fiind considerate primele Orășele ambulante ale copiilor –, până la realizarea adevăratelor Orășele ale copiilor, cadre devenite, treptat, definitive și amenajate special pentru divertismentul celor mici !

Centrul de interes al acestor Orășele ale copiilor l-a constituit, așa cum s-a arătat mai sus, bine cunoscutul și „tradiționalul” pom de iarnă, frumos împodobit, cu beteală, beculețe și cutii de carton ce jucau rolul cadourilor. De jur-împrejurul acestuia urmau apoi să fie instalate diferite chioșcuri și standuri de la care părinții puteau să le cumpere copiilor jucării, dulciuri și răcoritoare. În cele mai multe Orășele ale copiilor se găsea și o estradă, special amenajată, pe care evoluau, în zilele sărbătorilor de iarnă, artiștii

profesioniști și ansamblurile artistice de copii, angrenați în programul cultural-educativ pregătit din timp de către organizatori. Desenat pe căsuțele și chioșcurile de carton sau „puritate în spate” de diferiți actori ambulanti, personajele din basmele tradiționale românești, rusești sau internaționale erau nelipsite : Harap-Alb, Ileana Cosânzeana, Ruslan și Ludmila, Albă ca Zăpada, Scufița Roșie, precum și mult așteptatul și „comentatul” Moș Gerilă !

Din analiza articolelor prezente în ziarul *Scânteia* se pare că, an de an, apăreau noi atracții pentru copii, jocuri și programe distractiv-recreative, menite însă, în cele din urmă, să distragă atenția copiilor (și părinților) de la sărbătoarea Crăciunului, mutând centrul de gravitație al sărbătorilor de iarnă spre Anul Nou.

Aceste parcuri de distracție sezonieră unde părinții își aduceau copiii din proprie inițiativă – în afara cazurilor în care copiii erau aduși „cu școala” – erau dublate de diferite manifestări festive impuse de inspectoratele școlare și organizate în cadrul grădinițelor, școlilor și chiar al liceelor, la care copiii erau mai mult sau mai puțin obligați să participe. Frecvent și negreșit intenționat a fost și faptul că, pe perioada vacanței de iarnă, multe dintre aceste programe cultural-educative – serbări, vizionări de filme, piese de teatru, vizite la muzee etc. – erau planificate în zilele de Crăciun, când copiii ar fi trebuit să-și petreacă timpul alături de familie, cinstind Nașterea Domnului. Această metodă de subminare a sărbătorilor religioase a fost însă considerată în parte ineficientă, treptat renunțându-se la ea, în favoarea uneia noi, în aceeași măsură perversă și distructivă : „Subtilității educației religioase trebuie să îi răspundem printr-o subtilitate cel puțin egală. Am constatat că planificarea unor activități ateist-științifice chiar în zilele sărbătorilor religioase tradiționale

nu numai că nu are un efect educativ, dar, dimpotrivă, ușurează acțiunea familiilor bigote și cultelor de a-i sustrage pe elevi de la asemenea preocupări. De aceea, considerăm că pregătirea elevilor pentru înțelegerea semnificațiilor sărbătorilor religioase trebuie realizată înainte, urmând ca aceste zile să fie ocupate cu activități cultural-artistice și sportive care să elimine prezumția de constrângere” (Organizația pionierilor Consiliului Național, 1984, 94).

Concluzii

În urma analizei documentare realizate pe unul dintre cele mai importante organe de presă al epocii comuniste – cotidianul *Scânteia* –, asupra uneia dintre cele mai semnificative perioade festive ale anului – cea a sărbătorilor de iarnă – se vor putea desprinde câteva concluzii deosebit de relevante pentru tema studiului de față.

În primul rând, prin metoda de cercetare aleasă s-a putut observa cu claritate, în toată dinamica sa, procesul de restructurare, pas cu pas, a ansamblului festiv de iarnă, proces avut în vedere sistematic de către regimul comunist din România, ca, de altfel, de către toate celelalte regimuri comuniste din sud-estul Europei.

Pe de altă parte, prin analiza realizată la nivelul principalului organ de presă și de propagandă al Partidului s-au putut evidenția, rând pe rând, mijloacele și tacticile folosite de către regim în scopul manipulării sau, într-o exprimare eufemistică, al ghidării și orientării opiniilor și comportamentelor cititorilor cu privire la sărbătoarea Crăciunului. Desigur, astfel de tehnici de „modelare” a mentalității oamenilor se regăsesc din plin în toate tipurile de documente existente din acea

vreme, ziarul *Scânteia* fiind doar una dintre aceste surse, aleasă de noi pentru exemplificarea științifică a modului în care a funcționat propagarea noilor valori!

În concluzie, așa cum reiese în urma amintitei analize de presă, imaginea de ansamblu creată lunii decembrie și a sărbătorilor de iarnă corespunzătoare acesteia, în timpul regimului comunist din România, va gravita în jurul a două elemente definitorii: pomul de iarnă (pomul/bradul de Crăciun) și Moș Gerilă (Moș Crăciun), elemente preluate, după cum s-a putut observa, din ritualistica – mai mult sau mai puțin creștină – a Crăciunului modern occidental. Scenariile croite mai apoi de către regimul comunist în jurul pomului de iarnă și al aducătorului de daruri, deși s-a dorit golirea lor de orice tentă religioasă, prin însăși natura lor nu au reușit să se desprindă definitiv de sistemul original, cuprinzând în mod involuntar o serie de elemente specifice unei ritualistici religioase degradate, ce păstrează încă urmele realității de care s-a dezis.

Cu toate acestea, campania de educare a populației în spiritul noii ideologii marxist-leniniste nu s-a realizat fără a lăsa urme adânci în mentalitatea oamenilor, cicatrice care, din păcate, nici astăzi nu s-au vindecat în totalitate. Chiar neluând în considerare necesitatea caracterului religios-creștin al oricărui eveniment creat în jurul sărbătorii Crăciunului, serbarea pomului de iarnă organizată fie în cadrul instituțiilor, fie în cadrul Orașelelor copiilor, s-a dovedit a fi, în cele din urmă, nimic altceva decât un paravan pentru promovarea politicii ateiste a regimului, aceasta transformându-se treptat dintr-o sărbătoare a copiilor și pentru copii, într-o festivitate propagandistică, de partid, nou prilej de elogiare – și totuși, atât de „religioasă” – a regimului comunist!

Bibliografie

- Bârlădeanu, V. (1949). Căminele culturale pe timpul iernii. *Scânteia*, seria III, anul XVIII, nr. 1597.
- Benovska-Subkova, Milena. (1996). Christianity within the context of the post-totalitarian transition in Bulgaria. *Narodna Umjetnost*, 33, 2.
- Câmpeanu, Ion. (1944). Epistola lui Moș Crăciun. *Scânteia*, anul I, 92.
- Cucu-Oancea, Ozana. (2003). Manifestările spirituale în perioada postbelică. *Revista Română de Sociologie*, 1-3.
- Deșliu, Dan și Bârlădeanu, V. (1948). Colind de Moș Ajun. *Scânteia*, seria III, anul XVIII, nr. 1310.
- Lambrino, Aurel. (1946). Colinde și literatură de Crăciun. *Scânteia*, seria III, anul XIV, nr. 712.
- Nicolau, Irina. (2001). Niciodată nu e așa ca să nu fie cumva. *Revista* 22, anul XIII, nr. 29, 16-22 iulie.
- Petrov, Peter. (2000). Between Christianity and Socialism: Syncretistic Tendencies in Ritual Culture. *Ethnologia Balkanica*, 4.
- Sidorov, D.I. (1960). *Despre sărbătorile, posturile și ritualurile creștine*. București: Editura Militară.
- Țintea, L. (1945). Crăciunul celor mici. *Scânteia*, seria III, anul XVI, nr. 413.
- *** (1970). Aveți legătura cu Moș Gerilă în Luna Cadourilor. *Scânteia*, anul XL, nr. 8634, 11.
- *** (1984). *Educația ateist-științifică a pionierilor și șoimilor patriei*. Organizația pionierilor Consiliului Național București.
- *** (1951). În vederea activității culturale de iarnă. *Scânteia*, seria III, anul XXI, nr. 2209.
- *** (1968). Luna cadourilor. *Scânteia*, anul XXXVIII, nr. 7907.
- *** (1965). Orașele ale copiilor. *Scânteia*, anul XXXV, nr. 6831.
- *** (1946). Pomul de Crăciun – muncitorii capitalei au serbat datini de Crăciun. *Scânteia*, anul XVI, nr. 710, 22 decembrie.
- *** (1960). Pomul de iarnă în întreprinderi, instituții și școli. *Scânteia*, anul XXX, nr. 5027, 27 decembrie.
- *** (1981). Pomul de iarnă pentru copiii țării. *Scânteia*, anul LI, nr. 12233, 20 decembrie.
- *** (1964). Revelion 1964 – Moș Gerilă... scafandru. *Scânteia*, anul XXXIII, nr. 6124, 2 ianuarie.
- *** (1948). *Scânteia*, seria III, anul XVIII, nr. 1302, 15 decembrie.
- *** (1948). *Scânteia*, seria III, anul XVIII, nr. 1303, 16 decembrie.

Abstract

As any totalitarian regime which aims at manipulating the people it leads, the Romanian communist regime, despite its denomination, has engaged itself in a continuous battle focused upon destroying the Romanian people's social and spiritual communion.

Between 1947 and 1989, in Romania, the totalitarian regime tried to gradually eliminate at least from the public life the traditional customs and religious symbols and to create a new and completely desacralised type of "custom" with a more or less evident political connotation.

The holiday as a festivity, more often than not nominated celebration, was used as a turning point in changing the focus from the maximum spiritual enjoyment of the traditional holiday to the spiritual vacuum of the celebration. It led the transformation from communion to the simplistic gathering of individuals, from the sacred ritual to the profane show.

The mass-media represented at that time mainly by the press, and especially by the party-devoted press, was one of the main vehicles for the propaganda of the “new symbols” of Socialism which had to be assimilated by the population as fast and as thoroughly as possible. The study undertaken on the Scânteia newspaper collection (1945-1989), which had become the voice of the Romanian Labour Party and subsequently of the Romanian Communist Party, proved to be particularly eloquent from this viewpoint. It actually illustrates step by step all the methods used by the regime in order to manipulate the people’s spiritual life.

Primit la redacție : octombrie 2004